

ВИЗНАЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ ЛЮДИНИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ДО САМОСТІЙНОГО ПРОЖИВАННЯ

Страшевський Владислав

В сучасному суспільстві, що орієнтується на інклюзивність і права людини, питання самостійного проживання осіб з інтелектуальними порушеннями набуває особливого значення. Незважаючи на фундаментальне право на автономне життя, для цих осіб існують численні виклики, зокрема визначення рівня готовності до самостійного проживання, що включає соціальну адаптацію, фінансову грамотність, побутові навички та здатність приймати рішення. Відсутність системного підходу до оцінювання автономності стає бар'єром їх інтеграції у суспільство, тому необхідно розробляти науково обґрунтовані методики та критерії підтримки. Дослідження у цій сфері сприяють адаптації соціальних програм і вдосконаленню механізмів допомоги. Проблемою займалися як міжнародні дослідники (напр., Джеймс Р. Томпсон), так і вітчизняні науковці (І. Данилюк), проте актуальність теми зростає у зв'язку з постійними соціально-економічними змінами [1–3].

Метою дослідження є демонстрація та аналіз отриманих результатів перевірки готовності до самостійного життя людини з інтелектуальними порушеннями.

Важливо зазначити що найкращий підхід до визначення готовності людини з інтелектуальними порушеннями до самостійного життя має бути комплексним і включати кілька методів оцінювання. Жоден тест чи одна окремо взята методика сама по собі не дасть повної картини, тому доцільно використовувати поєднання тестування, спостереження, інтерв'ювання та практичних завдань. В ході оцінювання були використанні наступні методи: Шкала оцінки рівня якості життя (О. Чабан), Індекс Бартел для активності повсякденного життя та Монреальський когнітивний тест (МОСА). Зазначений план покликаний дослідити рівень готовності до самостійного життя людей з інтелектуальними порушеннями вибіркою дослідження стали 14 людей що відвідують громадську організацію «Паросток». Їх вік коливається від 24-ти до 38-ми років.

Результати *першої методики* демонструють, що більшість респондентів позитивно оцінюють такі аспекти, як фізичний стан і соціальні контакти, що відображає загальний стабільний функціональний стан. Проте в таких сферах, як фінансова незалежність, любовно-сексуальна активність та зайнятість, спостерігається значна кількість учасників, які потребують додаткової підтримки, що свідчить про те, що, незважаючи на достатній рівень базової автономії, існують проблемні зони, які можуть вплинути на загальну якість життя. Результати *другої методики* розкривають високий рівень незалежності в основних життєвих функціях, таких як прийом їжі, пересування, гігієна, використання туалету та одягання. Незважаючи на те, що деякі завдання, як-от пересування сходами, викликають труднощі у окремих учасників, загалом ці дані свідчать про достатній рівень фізичної самостійності.

Таблиця 1

Індекс Бартел для активності повсякденного життя

Категорія	Відсоток учасників з порушеннями
1	2
Зорово-конструктивні навички	71%
Назви	14%
Пам'ять	43%
Увага	64%
Мова	29%
Абстракція	50%
Відкладене повторювання	43%
Орієнтація	21%

Комплексна оцінка за шкалою Бартел (табл. 1) дозволила визначити, що 64% респондентів характеризуються помірною залежністю, що співвідноситься з середнім рівнем автономності, тоді як лише невелика частина має сильну або легку залежність. Середній бал 70 вказує на те, що хоча базові життєві функції виконуються самостійно, попереду значні виклики в соціальних, фінансових і психологічних сферах. Результати, отримані за індексом Бартел, демонструють, що більшість респондентів мають

помірну залежність у виконанні повсякденних завдань. Це свідчить про те, що учасники здатні самотійно виконувати багато базових дій, зокрема користуватися туалетом, приймати душ, здійснювати перехід з ліжка на стілець, приймати їжу, пересуватися та контролювати фізіологічні потреби. Така автономність у життєвих функціях мінімізує потребу у повноцінному сторонньому втручанні, а лише вказує на необхідність часткової корекції для подальшого розвитку побутових навичок.

Від того розуміємо, що учасники, як правило, демонструють позитивну тенденцію до самотійності в основних сферах, що є важливим індикатором для планування спеціальних програм соціальної підтримки. Програми, спрямовані на розвиток побутових навичок, можуть допомогти підвищити рівень незалежності осіб з інтелектуальними порушеннями, забезпечуючи їх кращою адаптацією в суспільстві. Для оцінювання когнітивного стану досліджуваних за *методикою МОСА* було застосовано монреальський когнітивний тест, який охоплює широкий спектр навичок: зорово-конструктивні та виконавчі, мовні здібності, пам'ять, увагу, концентрацію, абстрактне мислення, відкладене повторювання, орієнтацію у просторі та часі. Оскільки нормальний рівень когнітивного функціонування визначається від 26 балів при максимальному показнику 30, цей тест дозволяє об'єктивно з'ясувати, наскільки здатність до прийняття рішень і виконання щоденних завдань відповідає нормі.

Для аналізу взаємозв'язків між трьома методиками було застосовано коефіцієнт Спірмена (ρ). Це дозволяє встановити напрямок і силу кореляції між показниками когнітивного стану, повсякденною автономією та суб'єктивною оцінкою якості життя. Кореляція між показниками МОСА та Індексом Бартел ($\rho \approx 0.68$) свідчить про те, що кращий когнітивний стан сприяє вищій самотійності за виконання побутових завдань (пересування, особиста гігієна тощо), що вказує на позитивний вплив розвинених когнітивних навичок на здатність самотійно контролювати фізіологічні потреби. Середня позитивна кореляція між МОСА і Шкалою оцінки рівня якості життя ($\rho \approx 0.55$) вказує на те, що учасники з вищим

рівнем когнітивних функцій частіше повідомляють про вищий рівень соціальної активності і незалежності, що, у свою чергу, покращує суб'єктивне сприйняття якості життя. Сильна позитивна кореляція між Індексом Бартел і Шкалою якості життя ($\rho \approx 0.72$) демонструє, що більш висока фізична самостійність значною мірою впливає на суб'єктивну оцінку свого життя. Ті, хто може самостійно виконувати побутові завдання, оцінюють своє життя як прийнятне або хороше.

Таким чином, завдяки використанню обох методик – індексу Бартел для оцінки автономності в повсякденних завданнях та монреальського когнітивного тесту для визначення когнітивного стану – отримані результати дають змогу зробити висновок про середній рівень незалежності досліджуваних, що обґрунтовує необхідність розробки спеціальних програм, спрямованих на покращення побутових навичок і підтримку осіб з інтелектуальними порушеннями у здійсненні максимально автономного способу життя. Використання індексу Бартел та Монреальського когнітивного тесту дозволило встановити, що досліджувані мають середній рівень автономії: незважаючи на часткову самостійність, у сфері фінансової незалежності, зайнятості та деяких побутових навичок виникають труднощі. Аналіз коефіцієнтом Спірмена підтверджує, що кращий когнітивний стан позитивно впливає як на фізичну автономію, так і на загальну якість життя, що обґрунтовує необхідність розробки комплексних програм підтримки, спрямованих на розвиток когнітивних та побутових навичок для успішної інтеграції осіб з інтелектуальними порушеннями у суспільство.

Список використаних джерел

1. Практична психосоматика: діагностичні шкали: навчальний посібник / О. Чабан, О.Хаустова, А.Асанова, Л. Трачук, Д. Асонов. Київ: Видавничий дім «Медкнига», 2019.
2. Професійно-трудова соціалізація в системі сучасних реабілітаційних послуг дітям та дорослим з інтелектуальними порушеннями / К.Тороп, І. Єрмаков, В. Бондар, Т.Симоненко, Г.Лабайчук, М. Дмитрієва, О.Полторацький, В. Середня, К.Рейда, С.Кривошея та С.Чистоколяна. Київ, 2024.
3. Професійно-трудова соціалізація в системі сучасних реабілітаційних послуг дітям та дорослим з інтелектуальними порушеннями / В.Синьов, І.Маркусь, Л.Чепурна, С.Герашенко, Н.Бондар, В.Михайленко Збірник тез УДУ імені Михайла Драгоманова. Київ, 2021.